מתוך: "מסגרות מדיה", גיליון מס' 7, קיץ 2011. כתב עת של האגודה הישראלית לתקשורת והרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו

מאמר מקורי

שאלה של אמון: תפיסת תרומתה של התקשורת לירידת אמון הציבור במערכת המשפט בישראל

אורנית קרביץ*

תקציר

חדשות הפלילים זוכות לסיקור נרחב בישראל, כמו גם בעולם כולו. בהיעדר התנסות ישירה של מרבית הציבור עם מערכת המשפט הפלילי, אמצעי התקשורת מסייעים לעיצובם של תפיסות הציבור ושל הידע שלו על אודות פעילות המערכת והתנהלותה. מחקר זה בוחן את האופן שבו תופסות קבוצות שונות את הקשר בין הירידה המדווחת באמון הציבור במערכת המשפט הפלילי ובין הסיקור התקשורתי של מערכת זו. מאחר שהציבור אינו הומוגני באשר למידת ההיכרות עם מערכת המשפט ולהתמצאותו בה, נבנו קבוצות מיקוד של אוכלוסיות שונות שחולקו לפי רמת ההיכרות שלהן עם מערכת המשפט, ונערכו ראיונות אישיים עם הנמנים עמן: (א) קבוצות של בעלי מקצועות המכירים את המערכת מעבודתם, כגון כתבי פלילים, שופטים, פרקליטים, תובעים משטרתיים, שוטרים, סנגורים פרטיים וסנגורים ציבוריים; (ב) קבוצות אנשים שהתנסו אישית בהליך פלילי, כגון אסירים המרצים עונשים פליליים; (ג) קבוצות של אזרחים שאין להם היכרות או התנסות עם מערכת המשפט, ואת מרב הידע על אודותיה קיבלו מאמצעי התקשורת. במחקר נמצאו תפיסות מנוגדות בדבר הקשר בין ירידת אמון הציבור במערכת המשפט ובין הסיקור שלה. עם זאת נמצאה הסכמה בקרב אלו המכירים

* אורנית קרביץ (ornitkravitz@gmail.com) היא עורכת דין ודוקטורנטית בחוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב.

את מערכת המשפט היכרות מקצועית: לדעתם התקשורת משפיעה על מערכת המשפט ופוגעת בטוהר ההליך השיפוטי. השלכות אפשריות על שלטון החוק ועל החברה נדונות כאן בהרחבה.

"אין לי שום תרעומת על כותבי עיתונים המותחים ביקורת עניינית על פסיקת בית המשפט בלשון תרבותית ומנומסת. במידה שאלה משפיעים על אמון הציבור הרי שזוהי השפעה לגיטימית למדי" (השופט חיים כהן [כהן, 2002]).

מבוא

אמון הציבור במערכת המשפט הוכר כאחת מאבני היסוד החשובות ביותר שלה, בישראל ובעולם כולו. בשורה ארוכה של פסקי דין חזרו השופטים על חשיבותו של אמון הציבור למערכת השפיטה.[1] זכורה אמירתו של נשיא בית המשפט העליון (בדימוס) אהרון ברק: "אמון הציבור ברשות השופטת הוא הנכס היקר ביותר שיש לרשות זו. זהו גם מנכסיה היקרים של האומה".[2] הצורך באמון במערכת המשפט גובר כל אימת שמדובר במשפט הפלילי, שבו עצמאותו של המתלונן מופקעת מידיו עם פנייתו למשטרה,[3] והמדינה הופכת לריבונית בניהול ההליך. פגיעה באמון במערכת עשויה להתבטא בהיעדר שיתוף פעולה עם רשויות האכיפה, בהימנעות מדיווח על פשעים, בחוסר נכונות למסור עדות, בניסיונות עצמאיים לפתור סכסוכים בדרכים לא דרכים ועוד.

בעשור האחרון נרשמת ירידה כללית באמון הציבור במוסדות אכיפת החוק והמשפט בישראל, כמו גם במוסדות שלטון נוספים (אריאן ועמיתים, 2010), ונראה כי הירידה באמון נותנת את אותותיה. השר לביטחון פנים יצחק אהרונוביץ' הציג לאחרונה נתון מדאיג,[4] ולפיו רק מחצית מן הפשעים בישראל מדווחים לרשויות, וייחס את הירידה בהיקף הדיווח להיעדר אמון הציבור במשטרה.[5] כמו כן רבו גילויי אלימות והסתה כלפי אנשי אכיפת החוק והמשפט: בחודש ינואר 2011 אוים התובע נסים מירום, שהביא להסגרתם של מי שמזוהים עם בכירי משפחות הפשע בישראל;[6] ימים קודם לכן הופץ באינטרנט סרטון הסתה הקורא לרצוח את המשנה לפרקליט המדינה שי ניצן בטענה כי הוא נוטה לכיוון השמאל במפה הפוליטית ומתנכל לקבוצות הימין;[7] בינואר 2010, במהלך דיון בבית המשפט העליון, הושלכה נעל לעברה של הנשיאה דורית בייניש ופגעה בפניה;[8] ובשנת 2004 נורה למוות שופט בית המשפט המחוזי בתל אביב עדי אזר במכוניתו סמוך לביתו, בשל היותו שופט.[9]

מעבר לזעזוע העמוק שמסִבים אירועים אלה לכל בר דעת, הם גם מעוררים שאלות באשר למעמדה של מערכת המשפט בישראל ולחוסנה. יתרה מכך, נתונים אלה מחייבים התייחסות למגמת הירידה המדווחת באמון הציבור כלפי מערכת המשפט, ובכלל זאת גם בחינת הגורמים התורמים לירידה זו. בכירים במערכת המשפט, ובהם נשיאת בית המשפט העליון,[10] חוזרים ומבטאים דאגה מהשלכות הירידה באמון הציבור על שלטון החוק ועל יציבות הדמוקרטיה בישראל ומפנים אצבע מאשימה לסיקור התקשורתי כעל מי שתורם לירידת האמון. נשיאת בית המשפט העליון, שהתייחסה למגמת הירידה באמון בסקרים, אמרה: "כאשר מדובר באמון הציבור בבתי המשפט, יש לבחון אמון זה על פי מדדים אובייקטיביים ולא על פי סקרי דעת קהל שהתגבשו בהשפעת כותרות עיתונאיות".[11] ברוח דומה מתח פרקליט המדינה משה לדור ביקורת קשה על סיקור מערכת המשפט[12] באומרו כי הפרקליטות "מנסה להתמודד עם עיוותי הפרופורציות בהצגת הדברים לציבור [...] בדרך כלל, כשמגיע הסיפור הלא נכון לתקשורת, הוא יצוטט וימוחזר ולא נוכל לעשות דבר כדי לעקור אותו מהתודעה".

אין להתפלא שהליכים פליליים, ובכללם מערכת המשפט הפלילי, זוכים לסיקור נרחב בכלי התקשורת השונים בישראל ובעולם כולו. אלימות, מאז ומעולם, עוררה עניין פוליטי, חברתי ובידורי כאחד בתרבויות שונות (Seaton, 2005), והיא אינה תופעה ייחודית לישראל. מלבד זאת השנים האחרונות בישראל היו גדושות במשפטים פליליים מתוקשרים ביותר, בין היתר לנוכח מעורבותן בפלילים של דמויות פוליטיות מן המעלה הראשונה. די אם נזכיר את משפטו והרשעתו של נשיא המדינה בעבר משה קצב,[13] את העמדתו לדין של ראש הממשלה בעבר אהוד אולמרט[14] ואת הרשעותיהם של השרים בעבר חיים רמון[15] ואברהם הירשנזון.[16] ואלו רק אחדות מן הפרשות שהסעירו את המדינה בעת האחרונה. אם לא די בכך, בשנים האחרונות נודעו חילוקי דעות וסכסוכים פנימיים מתוקשרים של בכירים במערכת המשפט, כדוגמת הסכסוך בין שר המשפטים בעבר דניאל פרידמן ובין נשיאת בית המשפט העליון דורית בייניש,[17] המחלוקת המתוקשרת בין שר המשפטים יעקב נאמן ובין פרקליט המדינה משה לדור,[18] פרשת התבטאותו של הפרקליט אורי קורב נגד השופטים[19] ועוד.

אירועים אלה ודומיהם הציבו בקדמת הבמה התקשורתית את מערכת המשפט הפלילי, שעד לא מזמן פעלה הרחק מעיני התקשורת, והעמידו את החלטותיה במרכז תשומת הלב הציבורית, כשהם מזמינים קריאות הולכות וגוברות להכפפת המערכת לביקורת ציבורית. התפתחויות אלה מגלות את החשיבות שבבחינת הקשר הנתפס בין הסיקור התקשורתי של מערכת המשפט הפלילי ובין הירידה המדווחת ברמת האמון כלפיה, הן בעיני אלה העוסקים במלאכת אכיפת החוק והמשפט הן בעיני הציבור כולו.

רקע תאורטי וסקירת ספרות

מהו אמון?

במשך שנים רבות עסקו פילוסופים, פסיכולוגים וסוציולוגים במשמעותו של המושג "אמון" וניסו להגדירו מהיבטים מגוונים. חרף זאת, ואולי משום זאת, עדיין אין תאוריה מרכזית אחת באשר לאמון אלא שלל גישות דיסציפלינריות שונות (Delhey & Newton ,2005), המציעות למעלה מעשרים הגדרות שונות לאמון. הגדרות אלה חולקות ברובן קווים משותפים הכוללים את ההסכמה הוולונטרית של נותן האמון להימצא בעמדת פגיעות ביחס למקומו של מקבל האמון בהקשר הנתון ואת ממד הפתיחות, במידות משתנות, של נותן האמון לקבל על עצמו את פסיקתו של מקבל האמון (Tschannen-Moran & Hoy, 2000). סוציולוגים הנוקטים גישה רציונלית ביחס לאמון רואים בו מעין חוזה חברתי (Coleman, 1993).

חלוקות שונות הוכרו בספרות גם ביחס לסוגי אמון. באופן כללי אפשר לומר כי הוכרו שלושה סוגי אמון עיקריים: הסוג האחד משקף את הנכונות לבטוח בזרים; הסוג השני משקף את הנכונות לבטוח באנשים המוכרים לנו; והסוג השלישי, העומד בלבו של מחקר זה, מתייחס לנכונות לבטוח בקבוצות ספציפיות של אנשים, כגון שוטרים ועורכי דין, או מוסדות כגון בתי המשפט (Healy ,2002), והוא נודע גם בשם "אמון מוסדי". אמון זה מתקשר למושג נוסף מתחום הסוציולוגיה, "הון חברתי". מונח זה הופיע בספרות בשנות השישים, והשימוש בו נעשה נפוץ ביותר בעקבות מחקריהם של הסוציולוגים קולמן (Coleman, 1988) ופאטנם (Putnam, 1993), שגרסו כי אחד הרכיבים החיוניים ביותר של ההון החברתי הוא אמון במוסדות חברה ושלטון.[20] אין תמַה אפוא שהאמון המוסדי הוכר כקונספט סוציו-פסיכולוגי חשוב לקיומה של כל חברה דמוקרטית (Fukuyama, 1995; Hardin, 2006; Warren, 2001; Mizrahi, Vigoda-Gadot & Cohen, 2009, 2010).

מגמת הירידה באמון הציבור

כבר למעלה משלושה עשורים ניכרת מגמת ירידה עולמית של אמון הציבור במערכות הממשל השונות בעולם המערבי (Norris, 1999; Putnam, 2000; Mair, 2006). סקרים שנערכים מדי שנה בשנה בארצות הברית ובאירופה מלמדים על ירידה באמון במוסדות השלטון המרכזיים, ובהם גם בתי המשפט השונים והמשטרה (Moy & Pfau, 2000; Bradford & Jackson, 2009; Shaw & Brannan, 2009; Eurobarometer, 63). קפלה וג'יימיסון (Cappella &

(Jamieson, 1996) הגדירו את הירידה הנמשכת באמון המוסדי "מגפה". גם בישראל נרשמת ירידה כללית באמון הציבור בחלק ממוסדות השלטון, כגון הממשלה, הכנסת והמפלגות (אריאן ועמיתים, 2010). בתוך כך ניכרת ירידה של אמון הציבור גם במוסדות אכיפת החוק והמשפט, כגון בית המשפט העליון, בתי משפט אחרים והמשטרה[21] (רטנר, 2010; פרי, צפתי וטוקצ'ינסקי, 2007).

נשאלת אפוא השאלה מה מייחד את סוגיית האמון במערכת המשפט שמצדיק מחקר נפרד בעניינה. אוסלנר (Uslaner, 2002) טוען כי בניגוד לממשלות, המערכת המשפטית יכולה לגרום לאנשים לתת אמון זה בזה באמצעות אכיפה המאותתת לאזרחים כי לסטייה מן הנורמה יש מחיר. חשיבותה של מערכת המשפט בשמירה על הסדר הציבורי הופכת אותה לחיונית, ועל הציבור לדעת כי הוא יכול לפנות אליה בחפשו אחר צדק. בנוסף לכך שופטים, בניגוד לפוליטיקאים, אינם נבחרים בידי הציבור, והם חסינים מסכנת הדחה בידי הציבור.[22] מיטיבה לבטא את חשיבות אמון הציבור במערכת המשפט אמירתו של אונורה דה-בלזק: "חוסר אמון בשפיטה הוא תחילת סופה של החברה" (Kirchheimer, 1961).

גורמים המשפיעים על אמון הציבור במערכת המשפט

החל במחקרו של איסטון (Easton, 1965) ועד היום, חוקרים מדיסציפלינות שונות מנסים להסביר את הירידה הנמשכת באמון הציבור במוסדות שלטון (Lühiste, 2006; Mishler & Rose, 2001). בין היתר נטען שיש חוסר שביעות רצון ממשרתי הציבור (Citrin & Green, 1986) ומן המדיניות שהם נוקטים (Patterson & Caldeira, 1990; Miller & Borelli, 1991), וכן נמנו סיבות כלכליות, חברתיות, פוליטיות ותרבותיות לירידה זו (Nye, Zelikow & King, 1997; Orren, 1997). טיילר (Tyler, 2001) הציע כי קיימים שלושה היבטים מרכזיים המשפיעים על תפיסות האמון של הציבור במערכת המשפט: (א) היבט הצדק הפרוצדורלי (procedural justice perspective), ולפיו אנשים נוטים לגבש את עמדתם לגבי רשויות אכיפת החוק ולהעריכן לפי תפיסותיהם באשר להגינות הפרוצדורלית של הרשות; (ב) היבט הצדק החלוקתי (distributive justice perspective), ולפיו עמדתם של אנשים כלפי רשויות האכיפה נקבעת בראש ובראשונה לפי דעתם באשר לאופן שבו הרשות מחלקת את שירותיה; (ג) פרספקטיבה מבוססת ביצועים (performance-based perspective), ולפיה גישתם של אנשים כלפי גופי אכיפת החוק מושפעת מתפיסתם לגבי האפקטיביות של הגופים בהתמודדותם עם הפשע.

נשאלת השאלה מנין שואבים האזרחים את הידע על אודות היבטים אלה של מערכת המשפט. התשובה לכך מורכבת, והיא תלויה בהתנסות האישית ובמקורות הידע של כל אדם ואדם. תאוריית התלות במדיה הכירה בחשיבותם

של התנסותו האישית של אדם ושל הקשרים הבין-אישיים שלו, העולים על השפעות התקשורת עליו (Ball-Rokeach, 1998; Ball-Rokeach & Jung, 2009). ואכן, במחקרים נמצא שאדם מגבש את תפיסותיו על אודות מערכת המשפט בראש ובראשונה מִידע בלתי אמצעי (firsthand knowledge) שגיבש בעקבות התנסותו עם המערכת (Surette, 2007; Higgins, Wolfe & Walters, 2009; Tyler, 2001; Tyler & Huo, 2002).

עם זאת למרבית האזרחים אין ניסיון אישי עם מערכת המשפט, וממילא אין להם ידע אישי על אודותיה. לפיכך את מרבית דעותיהם ואמונותיהם ביחס לחוק ולמוסדות המשפט קנו באמצעות התקשורת, המהווה בעבורם מקור מידע מרכזי בנושאים אלה (Ghanem, 1996; Brown, 2003; Piquero et al., 2005). יתרה מכך, נמצא כי התקשורת מהווה מקור מידע חשוב גם בעבור אנשי משפט ופוליטיקאים רבים (Edelman, Abraham & Erlanger, 1992; Jamieson, 1998; Slotnick & Segal, 1998). בעבורם, הידע המקצועי שרכשו אינו מייתר את השימוש בתקשורת כמקור מידע, אלא הוא משמש אותם כמוטיבציה לשימוש בתקשורת, כפי שמציעה ספרות העוסקת בתאוריית השימושים והסיפוקים (Katz, Blumler & Gurevitch, 1974).

שאלה מרתקת, המתבקשת בהקשר זה, היא מהו היחס בין רמת האמון שרוחש אדם למערכת המשפט לאחר שהתנסה בה אישית ובין רמת האמון שרוחש לה אדם שאת עיקר הידע על אודותיה רכש מכלי התקשורת. האם היכרות והתנסות אישיות עם המערכת מעלות את רמת האמון או גורעות ממנה? שאלה זו טרם קיבלה תשובה חד-משמעית בספרות, ומחקרים שונים הגיעו לממצאים שונים (רטנר, **2010**; Gibson & Caldeira, 2009).

תרומת התקשורת לירידת אמון הציבור

מהו אפוא תפקידם של כלי התקשורת בהבניית אמון הציבור במערכת המשפט? סילברסטון (**2006**) טוען כי כל מחקר העוסק באמון חייב לעסוק בתפקיד התקשורת ביצירתו. ואכן, בהיעדר התנסות ישירה של מרבית האזרחים עם מערכת המשפט, אמצעי התקשורת מאפשרים להם לעצב את תפיסותיהם על אודות פעילותה והחלטותיה (סגל, פוקס ובלס, **2011**; Haltom & McCann, 2004; Orren, 1997; Jamieson, 1998). אך מהי תרומתה של התקשורת? האם התקשורת מציגה את המציאות כמות שהיא, או שמא היא מבנה תמונה מציאות קודרת בכוונה תחילה כדי לטפח עמדות שליליות בקרב הציבור כלפי מערכת המשפט?

הדעות חלוקות. חלק מן החוקרים מייחסים לתקשורת תפקיד העברת ידע, שירידת האמון היא נגזרת שלו. כך למשל, פפאו ועמיתים (Pfau et al., 1998)

מצאו כי הגורמים לירידת אמון הציבור קשורים לתפקוד ולפעילות של המוסדות עצמם (substansive factors), והסיקור אינו מהווה אלא צינור להעברת מידע. לעומתם, אלה הרואים בתקשורת גורם עצמאי לירידת אמון הציבור סבורים כי התקשורת יוצרת חוסר אמון של הציבור ברשויות, וזאת ללא קשר להתנהלות הרשויות. ג׳וזף קפלה (Cappella, 2002) טען כי כלי התקשורת ממחזרים סיפורים על חוסר אמון במערכות ומגבירים בכך את עוצמתם של סיפורים אלה בעיני הקהל, מה שמשליך בסופו של דבר על האמון שרוחש הציבור למערכות אלה. עוד נטען כי מה שסוקר בעבר כדיווח על טעויות של מערכת המשפט הפך לדיווח על "משבר אמון במערכת המשפט" שאינו נתמך בנתונים סטטיסטיים, אלא נטען כי הוא יציר כפיה של התקשורת (Nobles & Schiff, 2009).

מאפייני סיקור המשפט הפלילי

אין כל חדש בכך שהתקשורת מאתגרת את מוסדות המדינה, המהווים מאז ומעולם מוקד לעניין ציבורי, נוכח השפעתם הרבה על חיי האזרחים (Habermas, 1989). עם זאת נטען כי לאורך העשורים האחרונים התקשורת נוטה לסיקור שלילי, ציני וביקורתי יותר מזה שבעבר כלפי מוסדות פוליטיים, ובכללם כלפי מערכת המשפט, ובכך היא מעמיקה את העוינות והספקנות של הקהל ומובילה לירידת אמון הציבור (Patterson, 1993; Pfau et al., 1998; Cappella & Jameison, 1997). תומס האניץ׳ (Hanitzsch, 2011) הציג שורה של מחקרי תקשורת שנערכו באוסטריה, בגרמניה, באירלנד, בפורטוגל ובארצות הברית שהצביעו על הקשר בין סיקור שלילי ובין חוסר שביעות רצון הציבור ממוסדות פוליטיים.

גם בישראל הכירו חוקרים בשינוי שחל באופן הסיקור של מוסדות השלטון בסוף שנות השמונים, עם כניסתם של ערוצי טלוויזיה מסחריים, כבלים ולוויין ועם התפתחות האינטרנט כמדיום תקשורת מרכזי (אדוני ונוסק, 1997; Caspi & Limor, 1999). תמורות אלה, לצד שינויים כלכליים ומבניים, הפכו את ענף התקשורת לעסק כלכלי לכל דבר ושינו את הסיקור התקשורתי. התוצאה של שיקולי רווחיות ותחרות גוברת היא הגברת הצורך לספק לצרכני התקשורת סיפורים בעלי ערך חדשותי, רגשי ואישי בוליום גבוה יותר, וכל זאת מרצון למשוך את הקהל הרחב (שנער ומשה, 1997; לימור וגבל, 2002). פרי (Peri, 2004) טען כי העיתונות בישראל עברה מגישת המודל הביקורתי, המבקר באגרסיביות את הפוליטיקאים, למודל תחרותי, שבו כלי התקשורת בעצמם "עושים פוליטיקה". לפי פרי, כלי התקשורת מערערים את הלגיטימציה של מוסדות השלטון ומתחרים בהם על הנהגת דעת הקהל.

הבנת כוחה הרב של התקשורת בעיצוב הידע של הקהל על אודות מוסדות המשפט הייתה הסיבה שהניעה חוקרים לבחון את סיקור המוסדות האלה (Sarat & Simon, 2003; Haltom & McCaan, 2004; Bogoch & Holtzman-Gazit, 2008; Caldeira, 1986; Jamieson, 1998). ואכן, בנוסף לשינויים המאפיינים את הסיקור של מוסדות שלטון באופן כללי חלו גם שינויים ייחודיים המאפיינים את הסיקור התקשורתי של מוסדות משפטיים. חוקרים טוענים כי נוכח הרחבת תחומי העיסוק של בית המשפט אל ליבת המתחים בחברה התעצם העניין החדשותי בבית המשפט, וחלה עלייה ניכרת ומשמעותית בהיקף הסיקור של נושאי משפט בתקשורת (Gies, 2008; Malleson, 1999). בנוסף לכך ניכר גם המעבר לעיתונות טבלואידית בתחומים משפטיים (Fox, Van Sickel & Steiger, 2007). פלג ובוגוש (2010) סיכמו מחקרים העוסקים במאפיינים המרכזיים של הסיקור המשפטי בתקשורת החדשה בארצות הברית, ובהם פישוט, דרמטיזציה, האנשה (פרסונליזציה), מהירות, נגישות, עירוב בין עובדה ודעה, ביקורת וציניות (Bybee, 2007; Gies, 2008). בין היתר הן מצאו כי מאפיינים אלה, כמו גם השינויים הטכנולוגיים והסגנוניים המאפיינים את העת הזו, תורמים לנכונות מצד שופטים להגמיש את השיח עם התקשורת.

תרומת המחקר

הבנת הקשר הנתפס בין סיקור מערכת המשפט ובין הירידה המדווחת באמון הציבור כלפיה חיונית נוכח מרכזיותם של שני הערכים הללו, אמון הציבור וחופש העיתונות, לדמוקרטיה כולה. במידה שערכים אלה נתפסים כפוגעים זה בזה, מתעוררת דילמה ערכית המצדיקה דיון חברתי ראשון במעלה. מודל שהציגו גאנתר וסטורי (Gunther & Storey, 2003) מחזק את חשיבות הבנתן של התפיסות כאמור. מודל זה, הנקרא "השפעתה של תפיסת השפעת התקשורת", הנו פיתוח של תאוריית האדם השלישי, שהכירה בכך שהתקשורת מובילה להתנהגות מסוימת מאחר שאחרים חושבים שיש לה השפעה על הקהל (Davison, 1983). על פי המודל, אנשים פועלים לפי האופן שבו הם תופסים את השפעות התקשורת, ללא קשר להוכחת התקיימותן במציאות של תפיסות אלה.

מתוך כך ובהתאם למודל, הקשר התפיסתי בין סיקור התקשורת ובין האמון במערכת המשפט עשוי להשליך על התנהגותם של הצדדים, הנגזרת מתפיסותיהם. מחקרים שפורסמו לאחרונה מצאו כי בין יתר השפעותיו של מודל זה נמצא גם האופן שבו קבוצות מסוימות מתנהלות אל מול התקשורת. כהן, צפתי ושפר (Cohen, Tsfati & Sheafer, 2008) מצאו קשר בין האופן שבו תופסים חברי כנסת

את השפעת התקשורת על הציבור ובין שיעור מאמץ החשיפה שהם משקיעים בתקשורת. ממצאים דומים נמצאו גם במחקרם של צפתי, כהן וגאנתר (Tsfati, Cohen & Gunther, 2011), שמצאו כי כמות ההופעות של מדענים בתקשורת נגזרת מן החשיבות שייחסו להשפעת התקשורת על מחקריהם.

מאחר שמחקר זה בוחן, בין היתר, את אלה המשמשים בתפקידי מפתח במערכת המשפט הפלילי – שופטים, שוטרים ופרקליטים – האופן שבו הם תופסים את השפעת התקשורת על אמון הציבור עשוי על פי המודל להשפיע על התנהלותם המקצועית והתקשורתית. בהיות קבוצות אלה בעלות תפקיד מרכזי בתהליך העשייה של חדשות הפלילים – בפרט בטרם הוגש כתב אישום, וההחלטות אינן גלויות לציבור – ברור כי לאופן שבו יבחרו להתנהל תקשורתית ומקצועית תהא השפעה מכרעת על המשפט ועל החברה כולה.

מטרת המחקר ושאלות המחקר

מטרתו של מחקר זה לערוך מיפוי רחב היקף ביחס לשאלת תפקידה הנתפס של התקשורת בהבניית אמון הציבור במערכת המשפט הפלילי בישראל וביחס לשאלה באיזו מידה נתפסת התקשורת כתורמת לירידת האמון המדווחת במערכת זו. לצורך כך נתבקשו שלוש שאלות מחקר (ש"מ) מרכזיות:

ש"מ1: באיזה אופן תופסות קבוצות שונות את סיקור התקשורת את מערכת המשפט הפלילי?

ש"מ2: האם נתפס הסיקור כמשפיע על אמון הציבור במערכת המשפט, ואם כן – באיזו מידה?

ש"מ3: באיזה אופן נתפס הסיקור כמשפיע על מערכת המשפט הפלילי עצמה?

שאלות אלה נשענות על ההנחה שקבוצות הנבדלות זו מזו ברמת ההיכרות והידע עם מערכת המשפט, ייטו להעריך באופן שונה את הסיקור התקשורתי של המערכת ואת השפעותיו על אמון הציבור ועל המערכת עצמה. הנחה זאת נסמכת על העובדה שלרשותן של הקבוצות המכירות את מערכת המשפט עומדים ידע אלטרנטיבי וניסיון המשפיע על הערכותיהן, מלבד השפעתה של התקשורת. זיהוי והבנה של הפערים בין התפיסות כאמור עשויים להציג תמונה רחבה יותר באשר להערכת תפקידה של התקשורת כגורם האמון על דיווח, ויהוו קרקע פורייה לדיון בשאלות חברתיות רחבות יותר, אלה הנוגעות לתפיסות ממדים שונים בעבודת התקשורת ולהשפעתה על הציבור בחברה הדמוקרטית בישראל.

שיטת המחקר

כאמור המחקר מבוסס על קבוצות מיקוד ועל ראיונות אישיים. המשתתפים בקבוצות סווגו על סמך מידת ההיכרות שלהם עם מערכת המשפט והתמצאותם בה: חלק מן הקבוצות שנבחרו הן בעלות היכרות אישית עם מערכת המשפט הפלילי (מתוקף העיסוק או מהתנסות אישית), וחלקן מורכבות מאזרחים שאינם בעלי היכרות מקצועית או אישית עם מערכת המשפט, ושאת רוב תפיסותיהם לגביה גיבשו דרך אמצעי התקשורת. ההחלטה לקיים קבוצות מיקוד הומוגניות נתקבלה בשל מורכבות הנושא ובמטרה לאפשר למשתתפים להרגיש נוח בשיחות עמם ולהעמיק בדיון עם בעלי שפה משותפת להם (Morgan, 1997). מלבד זאת הראיונות נערכו בסביבת העבודה של המשתתפים, וזאת כדי להעניק להם אווירה טבעית ו"ביתית" ככל האפשר (Krueger & Casey, 2000).

המשתתפים במחקר: המחקר נערך בין דצמבר 2009 ליוני 2010, והשתתפו בו בסך הכול 152 יהודים ומוסלמים בגילי 22-75. 68 מהם נשים, ו-84 גברים. בסך הכול נבנו במחקר 13 קבוצות מיקוד, ונערכו 24 ראיונות אישיים. כל קבוצה מנתה שבעה עד 13 משתתפים, וממוצע המשתתפים בקבוצה היה עשרה. המשתתפים בקבוצות המיקוד שהכירו את מערכת המשפט היכרות מקצועית הם אלה: פרקליטים מפרקליטות המדינה, סנגורים מן הסנגוריה הציבורית, תובעים ממשטרת ישראל ושוטרים בתפקידים שונים (חקירות, סיור ותנועה). בנוסף לכך השתתפה במחקר גם קבוצת אסירים פליליים מכלא מעשיהו,[23] המרצים עונשי מאסר בין שנה ל-12 שנים בשל מגוון עברות פליליות.

את הפרקליטים, התובעים, השוטרים והסנגורים הציבוריים בחרו ראשי היחידות שבהן הם עובדים.[24] הבחירה נעשתה לפי הנחיות מראש של עורכת המחקר, והיא נועדה להבטיח הטרוגניות רבה ככל האפשר בהיבטים שונים: המעמד במדרג המקצועי, הניסיון המקצועי והגיל. כמו כן, כל הקבוצות (להוציא את קבוצת האסירים) כללו נשים וגברים ביחס שווה. את האסירים בחר ראש תחום החינוך של כלא מעשיהו, לפי ההנחיה כי המשתתפים יביעו את רצונם להשתתף במחקר, וכי איש לא יכפה זאת עליהם. הנחיה נוספת הייתה כי יש לבחור הן אסירים שעניינם זכה לסיקור תקשורתי הן כאלה שלא.

לבקשתם, התקיימו 24 ראיונות אישיים עם שופטים, עם סנגורים פרטיים ועם כתבי פלילים, לפי הפירוט הבא: (א) שמונה שופטים מכהנים בבית משפט השלום ובבית המשפט המחוזי, שנבחרו בידי נשיאי בתי המשפט שהם מכהנים בהם;[25] (ב) שמונה כתבי פלילים וכתבים לענייני משטרה שנבחרו על סמך ניסיונם המקצועי ולפי כלי התקשורת שהם עובדים בהם, במטרה לקבל ייצוג של כלי התקשורת השונים; הכתבים שהשתתפו במחקר עובדים בטלוויזיה (ערוצים 1, 2 ו-10), בשלושת העיתונים הגדולים ("מעריב", "הארץ" ו"ידיעות אחרונות")

ובאתרי החדשות (ynet ו-nrg);[26] (ג) שמונה סנגורים מבכירי הסנגורים הפליליים בישראל; הבחירה בסנגורים נעשתה מתוך רשימה של לשכת עורכי הדין; נבחרו סנגורים שאת שמותיהם שבו והעלו המשתתפים מקרב הציבור כמוכרים להם מכלי התקשורת. בנוסף לכך רואיינו סנגורים פחות מוכרים שאינם מרבים להתראיין, בהתייעצות עם נציגת הפורום הפלילי של לשכת עורכי הדין. השופטים, הסנגורים, התובעים, הפרקליטים והשוטרים יכונו להלן "קבוצות בעלות היכרות קרובה עם מערכת המשפט".

בקרב הציבור נערכו שבע קבוצות מיקוד ביישובים שונים בארץ. המשתתפים חולקו לפי רמות השכלה שונות: בעלי השכלה יסודית בלבד (יכונו להלן "בעלי רמת השכלה נמוכה"); בעלי השכלה תיכונית (יכונו להלן "בעלי רמת השכלה בינונית"); ובעלי השכלה אקדמית (יכונו להלן "בעלי רמת השכלה גבוהה"). הבחירה בקריטריון ההשכלה כמבדל נעשתה לאור הקשר שנמצא בין רמת ההשכלה ובין רמת האמון (Craig, 1993). בניית הקבוצות והרכבן נעשו בסיוע מרכזים קהילתיים של השכונות שבהן נערכו הראיונות. איש מן המשתתפים במחקר לא קיבל תמורה כלשהי בעבור השתתפותו במחקר.

מהלך הראיונות: במהלך המחקר הוצגה למשתתפים שורה של נושאים, בהתאם למִתאר ריאיון שהוכן מראש ושהתבסס על שלוש שאלות המחקר המרכזיות. בין היתר נתבקשו המשתתפים להביע את דעתם על סיקור המשפט ועל מערכת המשפט הפלילי, להעריך את השפעת התקשורת על מידת האמון במערכת המשפט ולהעריך את השפעת הסיקור על מערכת המשפט עצמה. הצגת נתונים על אודות ירידת האמון נעשתה בסוף הראיונות בקבוצות, וזאת כדי להימנע מהטיית הדיון. לכל המשתתפים במחקר הובטחה אנונימיות כדי להבטיח פתיחות מרבית מצדם.

כל הקבוצות הוקלטו בהקלטת אודיו, ודבריהם תוכתבו סימולטנית בידי עוזר מחקר שהתלווה אליהן. התמלילים, הרשימות וכן ההערות שהמנחה ועוזר המחקר רשמו במהלך הראיונות בקבוצות, תוכתבו והוקלדו במלואם. ניתוח התמלילים התבצע על סמך הגישה התמטית, ולפיה זוהו נושאים ותמות שעלו במהלך כל קבוצה וכל ריאיון, ולאחר מכן הושוו עם נושאים שעלו בראיונות אחרים. באופן זה אפשר היה לזהות נושאים שהעלו מרבית המשתתפים ואשר בלטו במרבית הקבוצות. נושאים אלו אוחדו לקטגוריות והוצגו בצירוף ציטוטים ודוגמאות, בהתאם לנושאים של מתאר הריאיון (Lindolf, 1995; Krueger & Casey, 2000).

ממצאים

1. באיזה אופן תופסות קבוצות שונות את סיקור התקשורת את מערכת המשפט הפלילי?

בשאלה זו יידונו ארבעה נושאים: סיקור צהוב וסנסציוני, סיקור שטחי ולא מקצועי, סיקור מגויס מוטה וכן הוגנות הסיקור כלפי מערכת המשפט.

סיקור צהוב וסנסציוני: המשתתפים בקרב קבוצת בעלי רמת השכלה גבוהה ובקרב כל הקבוצות המכירות את המערכת מקרוב, להוציא את האסירים, העריכו כי אופן הסיקור של מערכת המשפט הפלילי "צהוב" וסנסציוני. גם הכתבים הסכימו כי התקשורת נוטה לסנסציות וייחסו זאת לתחרות הרבה בין כלי התקשורת השונים. אמר אחד הכתבים: "אין היום כמעט סיקור שמנסה להביא תמונה מאוזנת. במלחמה כמו במלחמה, גם במלחמת הרייטינג מגיבים על דברים באופן נקודתי ואימפולסיבי". המשתתפים הסכימו כי אופן סיקור כזה מעוות את האבחנות ואת קני המידה של הקוראים.

סיקור שטחי ולא מקצועי: בקרב הקבוצות המכירות את מערכת המשפט מקרוב נטען כי הסיקור של מערכת המשפט ושל ההליכים הפליליים רדוד ולא מקצועי. "העובדה שהחלטה של שמונים עמודים מקבלת שלוש שורות הנָּה הוכחה לסיקור רדוד ושטחי בעידן שבו הכול אינסטנט", אמר אחד השופטים. חלק מן המשתתפים ייחס את אופן הסיקור כאמור לחוסר בידע משפטי ולחוסר בהבנת מושא הסיקור מצד הכתבים. אמנם מרבית הכתבים הסכימו כי הסיקור שטחי, אך טענו כי הדבר נובע מן הצורך להתאים את תוכני הסיקור למגבלות המדיום ולעניין המוגבל שהציבור מגלה בסוגיה: "הציבור בישראל רוצה שורות תחתונות. לא מעניין אותו לשמוע הסברים מסובכים וארוכים על בעיות של ראיות. עבורו, יש פשע, והתקשורת מגלה גם מי אשם. אם המשטרה והפרקליטות לא מצליחים להוכיח את זה, לא נעשה צדק. נקודה". עם זאת מקצת הכתבים הציעו שהסיקור השטחי הנו תוצר של חוסר הבנה מצד הכתבים; כפי שאמר אחד מהם: "אני כמעט מתבייש במקצוע שלי שהקדשתי לו את כל חיי. יש המון עיתונאים שלא מבינים בכלל את המטריה שהם מסקרים, וככה זה גם נראה".

סיקור מגויס ומוטה: בקרב הקבוצות המכירות את מערכת המשפט מקרוב, להוציא את קבוצת הכתבים, נטען כי באופן כללי התקשורת משרתת אינטרסים כלכליים, מסחריים ופוליטיים, והיא מטה את הסיקור בהתאם. חלק מן המשתתפים אף ציינו כי ניכרים ניסיונות להלך אימים על מקבלי ההחלטות במערכת המשפט באמצעות העברת מסרים באמצעי התקשורת, אך ללא הצלחה. אמר אחד השופטים: "נעשים ניסיונות להשפיע עלינו באמצעות הטיית דעת

הקהל, עוד לפני שהתחיל המשפט ובמהלכו, וגם כאשר פסק הדין לא נושא חן. הדבר המעציב הוא שאף אחד כבר לא מוקיע את התופעות האלה".

הפרקליטים טענו כי התקשורת משמשת במה לגורמים פוליטיים המבקשים להחליש את שלטון החוק: "זה כבר שתי קדנציות של שרי משפטים ושרים לביטחון פנים שמטפטפים לציבור שמערכת המשפט לא מתפקדת. המסר מגיע מהדרג הפוליטי, והתקשורת חוגגת על זה, כי זה משרת את מה שהיא רוצה להעביר, שהכול במדינה לא מתפקד", אמר אחד הפרקליטים.

הסנגורים הסכימו כי התקשורת נוטה פעמים רבות לכיוונו של מי שעומד מאחורי הכתבה: "תמצא שפעמים רבות מידת החפות של נשוא הדיווח משתנה מכלי תקשורת אחד לשני", אמר אחד הסנגורים. בנוסף לכך ציינו מרבית הסנגורים כי לעתים קרובות הסיקור הנו פוליטי ומוטה ביחס לאינטרסים שמייצג אותו כלי תקשורת. הדוגמאות שהובאו במהלך קבוצות הדיון היו רבות והתייחסו לאריה דרעי, למשפחת שרון בפרשת האי היווני, לחיים רמון ועוד.

בקרב הקבוצות בעלות רמת השכלה גבוהה נטען כי התקשורת מגויסת פעמים רבות לטובת המשטרה דווקא. אמר אחד המשתתפים: "מאכזב אותי שהתקשורת משתפת פעולה עם הצורך של המשטרה בפופוליזם. התפקיד של התקשורת זה לדווח, לא לנסות להעלות את יוקרתה של המשטרה בעיני הציבור". בעניין זה הייתה הסכמה כמעט גורפת שהשימוש שהמשטרה מנסה לעשות בתקשורת לשיפור תדמיתה הוא לה לרועץ.

בקרב קבוצות האוכלוסייה בעלות רמת השכלה בינונית ונמוכה, הדעה השלטת הייתה כי ככלל כלי התקשורת מאוזנים. אמנם הוסכם כי קיימת הטיה של חלק מן הכתבים, אך באופן כללי התקשורת מציגה קשת רחבה של עמדות, והתמונה המתקבלת בסופו של דבר מאוזנת ואובייקטיבית. רמת האמון בקרב קבוצות אלה הייתה גבוהה יחסית לרמת האמון שהביעו יתר המשתתפים במחקר.

הוגנות הסיקור כלפי מערכת המשפט: השופטים, הפרקליטים והשוטרים טענו כי על פי רוב התקשורת עוינת את מערכת המשפט ואינה מסקרת אותה בהגינות, וכתוצאה מכך נפגע אמון הציבור בה. אמר אחד הפרקליטים: "התקשורת מציירת משטרה חלמאית ולא רצינית, ולעתים גם משטרה מושחתת. הפרקליטות מצטיירת כגוף עצלן, חדל אישים, שסוגר עסקאות בקלות, והתדמית שנוצרת לבתי המשפט היא שהם מקלים. התקשורת מתעקשת להציג תמונה של מערכת משפט לא מתפקדת".

לדעת אנשי מערכת המשפט ואכיפת החוק, יש סיבות אחדות לסיקור העוין את מערכת המשפט. ראשית, נטען שיש אווירה ציבורית מזלזלת וניסיונות לדה-לגיטימציה מצד גורמים המעוניינים בהחלשת שלטון החוק: "פוליטיקאים מביעים עמדות משולחות רסן כלפי מערכת. גרוע מכך, שופטים שעזבו בטריקת דלת

מכפישים את המערכת שהיו חלק ממנה עד לפני רגע. מה יחשוב הציבור?", אמר אחד השופטים.

שנית, נטען שלאור מורכבות ההחלטות המאפיינות את עבודת מערכת המשפט, נוח יותר לסקר את הצד האחר: "לעומתנו, משפחות פשע זה סקסי. כשאתה רואה את בכיר העבריינים מנשק את בכיר הסנגורים לאחר שחרורו ממעצר, אלה תמונות ששוות זהב עבור הכתבים. זה מצטלם מצוין ומעביר את המסר 'דפקנו את המערכת ויצאנו מזה'".

שלישית, מרבית המשתתפים בקבוצה זו סבורים כי ניגוח מערכת המשפט הנו אחד הביטויים לתופעה כללית: ההתדרדרות המוסרית וחוסר הכבוד המאפיינים את החברה הישראלית בשנים האחרונות והמועצמים בשל התנהלות התקשורת. עם זאת הם מאמינים כי בעזרת הסברה נכונה אפשר היה להתגבר על התופעה. חלק מן השוטרים והפרקליטים אף סבורים כי הכשרתם המקצועית צריכה לכלול הכנה להתמודדות עם השדה התקשורתי. בניגוד לדעה זו היו שחשבו, בעיקר בקרב השופטים, כי אנשי מערכת המשפט צריכים להימנע כליל מהופעה בתקשורת ולהתמקד בעבודה המשפטית גרדא.

רביעית, מעבר לעוינות הכללית כלפיהם, שאנשי מערכות המשפט והאכיפה האשימו בה את התקשורת, כל אחד ואחד מן הנמנים עם גופי אכיפת החוק — השוטרים, הפרקליטים והשופטים — הרגישו כי הסיקור עוין במיוחד את הגוף שהם שייכים לו, בין היתר משום שגופי אכיפת החוק האחרים מתַעלים, באמצעות כלי התקשורת, את חצי הביקורת אל האחרים כדי להשיג לעצמם דעת קהל חיובית.

בניגוד גמור לאנשי מערכת המשפט (דהיינו השופטים, הפרקליטים והשוטרים), מרבית הסנגורים סבורים כי הסיקור מוטה לטובתה של המערכת דווקא, וזאת בשל תופעת "עיתונאי החצר" של הפרקליטות והמשטרה. אמר אחד הסנגורים: "כל כתב מתחיל יודע שהוא ניזון מידה של המערכת, וכידוע, יד לוחצת יד". עוד טענו הסנגורים כי התקשורת מציגה ראי תרבותי של פני החברה: "החברה בישראל היא חברה מתגוננת בהיבטים שונים, בין היתר גם מההיבט הפלילי. הציבור רואה בנאשמים אויב ורוצה לראותם תלויים בכיכר העיר. התקשורת מספקת לו את זה". לאור זאת, טענו הסנגורים, התקשורת מתעלמת מן העובדה שמערכת המשפט היא דרקונית ואינה מקפידה על זכויות החשודים והנאשמים; אדרבה, היא מבקרת את המערכת על כך שאינה מחמירה דייה ומדרבנת אותה להיות אגרסיבית עוד יותר כלפי הנאשמים. אמר אחד הסנגורים: "העובדה שיש בישראל כמעט מאה אחוזי הרשעה רק מוכיחה עד כמה מערכת המשפט רקובה ורחוקה מלעשות צדק. בהיבט הזה אני יכול לומר שאנחנו ממש מדינת עולם שלישי".

מרבית האסירים, במיוחד אלה שתיקיהם עלו לכותרות, הרגישו כי באופן כללי התקשורת אינה נותנת במה לגרסאות הנאשמים, והיא נוטה לייצג את התביעה. לדעתם העובדה שהתקשורת איננה מעניקה להם במה משקפת את יחסי הכוחות בחברה: "התקשורת בישראל פתוחה לעשירים בלבד, והיא הוגנת לאנשים שיש להם כסף, כי הם יכולים להגיע לתקשורת, ולא כל אחד יכול".

הכתבים ברובם רואים את סיקור מערכת המשפט כהוגן באופן כללי. הכתבים הסכימו כי התקשורת מדגישה מחדלים של מערכת המשפט, כמו גם של מערכות אחרות, אך זאת לא בשל עוינות כי אם בשל חובתה המקצועית של התקשורת. בנוסף לכך ציינו הכתבים כי הביקורת השלילית הרבה מגיעה מתוך המערכת עצמה דווקא: "המשטרה, הפרקליטות ובתי המשפט הם גופים שמתוסכלים אחד מהשני. הם בוחרים להוציא את התסכול שלהם בהטלת רפש זה על זה. זה לא משהו שהתקשורת יוצרת, אלא משקפת", אמר אחד הכתבים.

2. האם הסיקור נתפס כמשפיע על אמון הציבור במערכת המשפט, ואם כן – באיזה אופן?

בקרב כל הקבוצות המכירות את מערכת המשפט מקרוב (להוציא את האסירים) הוסכם כי הסיקור התקשורתי של מערכת המשפט משפיע משמעותית על אמון הציבור בה. עם זאת נחלקו הדעות באשר לכיוון ההשפעה של הסיקור על האמון: האם הסיקור תורם לירידת אמון הציבור, או שמא – לעלייתו?

הפרקליטים, השוטרים והשופטים: בקרב קבוצות אלה שוררת הסכמה גורפת ורחבה כי הסיקור תורם לירידה באמון הציבור כלפי המערכת. המשתתפים העריכו כי עובדה זו היא תוצאה בלתי נמנעת של הפער המובנה בין "האמת המשפטית ובין האמת התקשורתית", שאותן הגדיר אחד השופטים כ"שתי אמִתות שלא נפגשות לעולם". נטען שלהשפעת התקשורת על ירידת האמון יש שלוש סיבות:

(א) סיקור נרחב של ההליך הפלילי בשלביו הראשונים יוצר פער ציפיות וגורם לירידה באמון: נטען כי סיקור נרחב של מעצרים ושל פרשיות משפטיות חדשות, השוטף את סדר היום הציבורי, ניזון בעיקר מן המשטרה, שכן "החומר" טרם הועבר לתביעה או לנאשמים. הציבור לומד מאמצעי התקשורת "איך" לחשוב על הפרשה, מי אחראי לה, ומה מידת חומרתה, והוא מפתח ציפיות בהתאם לכך. לרוב ומטבע הדברים, ציפיות אלה אינן מתגשמות, בין מחמת קשיי ראָיות ובין בשל העובדה שהליכים משפטיים מטבעם אינם "עומדים בקצב של התקשורת", כהגדרת אחד הפרקליטים, מה שמותיר את הציבור מאוכזב ממערכת המשפט, שנכשלה במילוי הציפייה שנבנתה; אכזבה זו אינה בהכרח מוצדקת מבחינה

משפטית, אך היא מובנת בהחלט מבחינה תקשורתית. הפער כאמור מערער לדעת המשתתפים את האמון במערכת המשפט הפלילי כולה וביכולתה לעשות צדק; כפי שהגדיר זאת אחד השופטים: "מסקרים מעצר ברעש גדול, יוצרים ציפיות מוגזמות של הציבור שהנה, עוד רגע, והחבל מוכן בכיכר העיר. הכותרות עסיסיות, והתמונות מצטלמות נהדר. אחר כך מטבע הדברים, יש מציאות אחרת, משפטית, אטית ואפורה הרבה יותר, אותה כבר לא טורחים לסקר. אולי, אם יזכרו בסוף, יכתבו איזה שורה או שתיים על סיום הפרשה, והציבור יחשוב ששוב ההר הוליד עכבר". המשתתפים בקבוצות אלה הביעו תסכול רב: "אין כל דרך להילחם בזה. במפת התקשורת היום הציבור תמיד נותר מאוכזב, כשחצי תאוותו בידו, והקצף יוצא על גופי מערכת המשפט השונים", אמר אחד השוטרים. "זה כישלון ידוע מראש. לעולם המערכת תיתפס בעיני ציבור הלא המשפטנים כמאכזבת ולא חזקה דייה", סיכם אחד השופטים.

(ב) **השימוש שעושה מערכת המשפט בתקשורת פועל פעמים רבות כחרב פיפיות נגדה:** מרבית הפרקליטים והשוטרים טענו כי השימוש שעושים אנשי האכיפה והמשפט בתקשורת מדי פעם בפעם בניסיון להטות לטובתם את דעת הקהל, הנו גורם נוסף לירידת אמון הציבור במערכת. לדעתם התפתחה תופעה: הכפשות הדדיות בקרב גופי אכיפת החוק, המציירת תמונת מצב עגומה של המערכת כולה. אמר אחד הפרקליטים: "המשטרה משחקת את המשחק התקשורתי, ובניסיונה לנשוא חן בעיני הציבור, היא מסיטה את האש מעצמה ומתנערת מאחריות, והדבר פוגע באמון הציבור במערכת וגורם לכולנו להיראות רע". אחד השוטרים אף ציין כי גם בית המשפט אינו טומן את ידו בצלחת: "למרבה הצער, גם בית משפט מתחיל לשחק את המשחק ומותח ביקורת על המשטרה והפרקליטות בתקשורת".

(ג) **העיסוק התקשורתי במהלך ההליך הפלילי מזמין ביקורת על גזר הדין:** המשתתפים העריכו כי הציבור מתקשה להאמין שההליך נותר נקי מהשפעות, בהינתן העיסוק הנרחב בתיקים בטרם הכרעת הדין. שופטים אחדים אף ציינו כי אמנם החלטות שונות היוצאות מתחת ידיהם של חלק מן השופטים מקצועיות ונקיות מהטיה, אך ניכר בסגנון הכתיבה "כאילו ניסחו אותן עבור התקשורת". שופטת אחרת אמרה: "אני לא מאמינה שמישהו מהשופטים ירשיע או יזכה בגלל הלך רוח תקשורתי, אבל אני בהחלט ערה לעובדה שהחלטות ביניים, כגון איסור פרסום או החלטות מעצר, בהחלט מושפעות". רבים מן השופטים ציינו כי קריאת התגוביות

(טוקבקים) מצביעה על השפעת הסיקור על האמון. אחד השופטים ציין: "אני מסתכל על הטוקבקים ולא מאמין. התחושה היא שכל עונש שבית המשפט יטיל, התגובות תהיינה זהות: השופטים אוכלי חינם שאינם מצדיקים את שכרם, המערכת מנוונת ועוד. אני נדהם כמה שנאה יש כלפינו".

הסנגורים: בניגוד לעמדתם של אנשי מערכת המשפט, מרבית הסנגורים הסכימו כי הסיקור תורם דווקא לעליית אמון הציבור במערכת המשפט. לדעתם, הגם שהאמון יורד, עדיין ניתן למערכת אמון רב מכפי המגיע לה, וזאת נוכח סיקור אוהד על פי רוב של כלי התקשורת כלפי המערכת, בפרט כלפי המשטרה: "האמון במערכת המשפט בישראל אולי נמוך, אבל גם הוא מופרז. למערכת הזו היה דווקא מאוד מועיל אם התקשורת וגופים אחרים היו מגלים יותר חשדנות כלפיה", אמר אחד הסנגורים והוסיף: "באופן כללי הסיקור הוא 'קאבר אפ' של המשטרה ומקומם את שרידי כבודה האבוד".

הסנגורים סבורים כי התקשורת אינה משקפת נכונה את הבעיות האמִתיות של מערכת המשפט; "הביקורת המוטחת בתקשורת במערכת המשפט היא מוטעית ומטעה את הציבור. הציבור אינו יודע כלל שמערכת המשפט בישראל לא רואה את האדם, הנאשם. הציבור לא מודע לזה שבית המשפט אינו שוקל שיקולים רחבים, שהוא גורם עינוי ועיוות דין. התקשורת מטעה את הציבור לחשוב שהשופטים רחמנים, ושהשוטרים לא מצליחים להילחם בפשע. כך שגם אם האמון יורד, זה לא מהסיבות הנכונות. לו התקשורת הייתה מדווחת על המצב במערכת המשפט כמות שהוא, האמון היה יורד עוד בהרבה", אמר אחד הסנגורים.

הכתבים: בקרב הכתבים נחלקו הדעות באשר לשאלה אם הסיקור תורם לירידת אמון הציבור או להפך. מרבית הכתבים סבורים כי התקשורת משקפת את המציאות, והמציאות היא שמביאה לירידה באמון. עם זאת, מקצת הכתבים ציינו כי התקשורת לעתים תוקפנית יתר על המידה ביחס למשטרה והופכת אותה ל"שק חבטות". ההסברים שניתנו לכך היו היחסים המורכבים של המשטרה עם כתבי המשטרה. הכתבים הגדירו את התנהלות המשטרה מולם "כוחנית וסחטנית" וציינו כי השוטרים מנצלים לרעה את השליטה הבלעדית שלהם בחומרי החקירה, בשלבי המעצר. הניצול בא לידי ביטוי לדבריהם ב"בהוצאה קבלנית של צווי איסור פרסום, אותם המשטרה מקבלת כמעט אוטומטית על ידי בית המשפט שמשמש חותמת גומי לצורך העניין". הוצאת הצווים לבקשת המשטרה, נטען, ברובה אינה מוצדקת, ונועדה להשיג מונופול פסול ושליטה על הדיווחים בשדה התקשורתי: "אתה פונה לבית המשפט ומבקש לראות שחזור. המשטרה לא מסכימה. 'זה מזהם את ההליך המשפטי', הם אומרים. לעומת זאת, הם עצמם מעבירים בקביעות

עדויות של עדי התביעה וחומרי חקירה נוספים". התנהלות המשטרה תוארה כפוגעת באמונם של הכתבים בה וכמשפיעה על הסיקור השלילי שהיא זוכה לו.

האסירים: בקרב האסירים הייתה תמימות דעים כי התקשורת אינה אחראית לירידת אמון הציבור במערכת המשפט, אלא זו תוצאה של התנסות אישית של הציבור עם המערכת. הסביר אחד האסירים: "האמון של הציבור במערכת יורד, בגלל שהפשע בארץ הולך וגדל, והציבור נתקל בו בכל עיר בארץ. המצב הוא כזה שיותר אנשים מגיעים לבית משפט ומבינים איך עובדים שם. נתקלים יותר במערכת, אז בטח שהאמון יורד".

הציבור: המשתתפים בקרב קבוצות הציבור כולן הסכימו כי התקשורת תורמת לירידת אמון הציבור במערכת המשפט, משום שלציבור אין דרך אחרת לקבל מידע על המערכת מלבד התקשורת. הוסכם כי מרבית המידע המתקבל על אודות פעילות המערכת אינו מחמיא לה, ולכן פועל יוצא הוא שהציבור מגבש עליה דעה שלילית. עם זאת, הבדל בין קבוצות הציבור התגלה באשר לתפיסת הסיקור התקשורתי. בעוד שהמשתתפים בקבוצות בעלות רמת השכלה גבוהה טענו שהסיקור מוטה, סנסציוני ומשתלח במערכת, המשתתפים בקבוצות בעלות רמת השכלה בינונית ונמוכה נטו לראותו כמאוזן וכמשקף מציאות באופן כללי; כלומר הסיקור אינו אלא מאיר את תחלואי מערכת המשפט, ומשום כך פוחת אמון הציבור בה. אפשר אפוא לראות כי קיים קשר בין תפיסת הוגנות הסיקור כלפי מערכת המשפט ובין האופן שבו נתפס הסיקור כמשפיע על אמון הציבור. מפה תפיסתית הממחישה את הקשר הזה מוצגת באיור להלן:

היחס בין הוגנות הסיקור על מערכת המשפט
ובין השפעתו על אמון הציבור בה

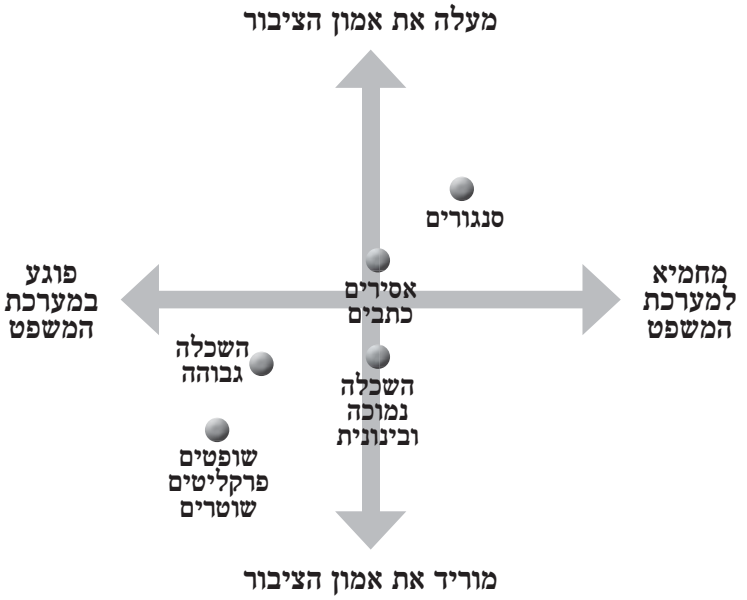

3. האם נתפס הסיקור כמשפיע על מערכת המשפט הפלילי, ואם כן – באיזה אופן?

כל המשתתפים בקבוצות המכירות את מערכת המשפט מקרוב[27] ציינו כי התקשורת משפיעה על התנהלותה של מערכת המשפט, כמו גם על ההליך המשפטי עצמו. להערכתם של המשתתפים, השפעתה זו של התקשורת אינה בהכרח מובנת או גלויה לציבור הרחב, אך תוצאותיה מחלחלות אליו דרך כלי התקשורת ומשפיעות אף הן על ירידת האמון שלו במערכת. השפעת התקשורת על מערכת המשפט ועל ההליך הפלילי הודגמה בארבעה נושאים עיקריים: (א) תפיסת הסיקור כמשבש הליכים פליליים, (ב) תפיסת הסיקור כמכתיב את סדר היום של מערכת אכיפת החוק, (ג) תפיסת הסיקור כמכתיב את רף הענישה ופוגע בנאשמים, (ד) תפיסת אופן הסיקור כפוגע במוטיבציה של העוסקים במלאכת אכיפת החוק.

(א) **תפיסת הסיקור כמשבש הליכים פליליים:** בקבוצות הפרקליטים ובקרב השופטים נטען כי הסיקור של הליכים פליליים בתקשורת, כפי שבא לידי ביטוי בעת האחרונה, משבש את תקינות ההליך הפלילי. כך למשל, הופעת עדויות בתקשורת משפיעה על עדים בפועל ובכוח: "הרי אם אותו עד היה מספר לעד אחר את גרסתו היה מואשם בשיבוש הליכים. בתקשורת הוא מספר לכל העולם על עדותו, כולל לעדי הגנה פוטנציאליים עתידיים, ואיש לא עושה דבר", אמר אחד השופטים.

(ב) **תפיסת הסיקור כמכתיב את סדר היום של מערכת אכיפת החוק:** מרבית המשתתפים ציינו כי הסיקור התקשורתי נתפס כמכתיב את סדר יומן של המשטרה ושל הפרקליטות ומשבש את סדר העדיפויות של תכניות העבודה שהגדירו לעצמן מראש. בין היתר טענו מרבית המשתתפים כי ההשפעה ניכרת באופנים האלה: (א) גופי אכיפת החוק משנים את הקצאת המשאבים ומתַעלים את מרצם והתנהלותם בהתאם לנושאים העולים לסדר היום התקשורתי; אמר אחד הכתבים: "פעמים רבות המשטרה מתכננת את המעצר, מיקומו ועיתויו, על פי האופן שבו הוא יצטלם בתקשורת"; (ב) לאור חשיפתן הצפויה, המשאבים המוקצים לחקירות מתוקשרות גדולים בהרבה מאלה המוקצים לתיקים שאינם זוכים להגיע לכותרות, הגם שהם חמורים לא פחות מהם; (ג) עבודת הפרקליטות נתפסת אף היא כמושפעת מן התקשורת: "אם התיק עולה בתקשורת, הפרקליטות תחמיר אתו מהרגע הראשון", אמר אחד הסנגורים. חלק מן הפרקליטים הסכימו כי "לפעמים תיק מתוקשר זוכה להתייחסות מהירה ויעילה יותר", כפי

שהגדירה זאת אחת הפרקליטות; (ד) גם חלק מהחלטות מערכת המשפט נתפסות כמושפעות מן התקשורת: "לפני כמה זמן נעשתה כתבה על סחבת בבית המשפט, והנה לאחרונה קיבלנו הנחיה לא לדחות יותר תיקים", אמר אחד השופטים. אחד הכתבים אף אמר: "התקשורת גוררת את המשטרה והפרקליטות להגיש כתבי אישום במקום שהם אפילו לא היו רוצים או עושים זאת, אלמלא הלחץ המופעל בתקשורת".

לאור האמור, מרבית המשתתפים, להוציא את הכתבים, קבלו על כוחה הבלתי מוגבל והבלתי מרוסן של התקשורת: "העיתונות היא התחום הכי פרוץ שיש. אין עליה מגבלות. אין שום מערך אפקטיבי של נורמות, כללים. כללי האתיקה של העיתונות לא משחקים בכלל תפקיד, בהיותם וולונטריים, נעדרי שיניים ובלי כוח אכיפה"; "העובדה שהעיתונות עושה ככל העולה על רוחה, והמערכות פועלות לפי הלך הרוח של התקשורת, היא מצמררת. מחר כל אחד יכול לקנות עיתון ולהכתיב את סדר היום של מערכת אכיפת החוק", אמר אחד התובעים.

(ג) **תפיסת הסיקור כמכתיב את רף הענישה ופוגע בנאשמים:** הסנגורים טענו כי הפרקליטות ובתי המשפט מנהלים לעתים את מדיניות הענישה לפי הלכי הרוח הנושבים בתקשורת: "אני יכול לדבר עם פרקליטה על ענישה מסוימת במסגרת הסדר טיעון. אם בסמוך לדיון ובטרם נחתם ההסדר תעלה העבֵרה לכותרות, הרף יעלה". גם פסיקת השופטים נתפסת בעיני הסנגורים כמושפעת מן התקשורת: "שופט שומע משופט שהתקשורת קבעה שהנאשם אשם, עושה את החשבון ואומר לעצמו: מה אני צריך טוקבקים של נאצה? עדיף להרשיע, נקבל מחיאות כפיים מהציבור, ולתיק הבא. מקסימום שהעליון יזַכה"; "השופטים מתייחסים בחרדת קודש לפרסומים עליהם, בין היתר כי הדבר משפיע על הקידום שלהם ועל האופן שהם נתפסים במעגל שלהם המושפע מזה. זאת הסיבה ששופטים מגיעים נעולים מראש ונחושים לבצע את מה שהתקשורת מצפה מהם".

כל השופטים שרואיינו אמרו כי הם מודעים לעמדות אלה, אך הם אינם מתנהלים או מחליטים לפי התקשורת. לטענתם, "הסכנה הגדולה ביותר שעומדת למוסר ולמשפט תהיה אם שופטים ינסו לנשוא חן בעיני הטוקבקיסטים והעיתונים וישפטו לפי זה. אז באמת כולנו נוכל ללכת הביתה". יצוין כי הסברה כי השופטים מושפעים מפרסומים עיתונאיים בטרם גזר הדין וקובעים בהתאם את רף הענישה הושמעה גם בקרב קבוצות הציבור בעלות רמת השכלה גבוהה.

(ד) **תפיסת אופן הסיקור כפוגע במוטיבציה של העוסקים במלאכת אכיפת החוק:** בקבוצות השוטרים, הפרקליטים, התובעים והשופטים נטען כי הסיקור גורם לפגיעה במוטיבציה. השוטרים דיווחו כי הביקורת הבלתי פוסקת עליהם מרפה את ידם: "אם נתפוס יותר גנבים, לא נקבל יותר שכר. מה נותר לנו אם לא הכרה חיובית בתקשורת? במציאות זה ההפך: אנחנו מקבלים על הראש כל הזמן, וזה פוגע במוטיבציה שלנו". גם הפרקליטים ציינו את הקושי בהמשך עבודה מאומצת נוכח הסיקור הביקורתי כלפיהם: "לפעמים נראה שכבר אין בשביל מה להתאמץ. גם ככה יורדים עלינו מכל כיוון. עדיף כבר לסגור תיק בהסדר של חמש שנים ולא שבע. ממילא יגידו שזה היה מקל, והעונש לא ראוי, אז בשביל מה להתאמץ?". מקצת השופטים התייחסו גם הם לפגיעת הסיקור במוטיבציה. אחת השופטות ציינה: "התחושה שהשופטים מסתובבים אִתה היא כי מה שלא יעשו, הם יחטפו על הראש, והלחץ בו השופטים נמצאים מקשה מאוד על עשיית הצדק".

דיון וסיכום

שתי תפיסות מרכזיות ביחס לסיקור התקשורתי של מערכת המשפט הפלילי הוצגו במחקר. לפי התפיסה האחת, שאותה הציגו מרבית המשתתפים מקרב הציבור והכתבים, התקשורת היא גורם המדווח לציבור על הליכים פליליים. במסגרת תפקידה זה התקשורת מבקרת את מערכת המשפט, כמו גם מערכות שלטון נוספות, כמצופה ממנה במדינה דמוקרטית. הביקורת, כך נטען, היא על פי רוב עניינית והגונה ונעשית משיקולים אובייקטיביים. לפי התפיסה האחרת, שבה החזיקו כל יתר המשתתפים במחקר, סיקור המשפט הוא סנסציוני, שטחי, לא מקצועי ומוטה לצדם של בעלי אינטרסים שונים. אמנם לא הייתה תמימות דעים באשר למהותם-זהותם של "בעלי אינטרסים", אך הוסכם כי לעתים קרובות אלו צדדים להליך הפלילי או צדדים פוטנציאליים שלו, המבקשים להטות את דעת הקהל ולהשתמש בתקשורת כמנוף להפעלת לחץ כלשהו על מערכת אכיפת החוק והמשפט.

תפיסות שונות הוצגו גם בנוגע לאופי הסיקור התקשורתי של מערכת המשפט. הסנגורים והאסירים ציירו את התקשורת כהגמונית וכנסמכת על מערכת המשפט כמקור מידע מרכזי בתמורה להימנעות מחשיפת תחלואיה האמִתיים לעיני הציבור. לעומתם, אנשי מערכת המשפט עצמה — השופטים, השוטרים והפרקליטים — רואים בתקשורת כלי שרת בידי גורמים אינטרסנטיים המבקשים

להוקיע את מערכת המשפט ולפגוע בלגיטימיות שלה. לפיכך נתפסת התקשורת בעיניהם כעוינת את מערכת המשפט באופן כללי, ואף יתרה מזאת — כעוינת במיוחד את הגופים שאליהם משתייכת כל אחת ואחת מן הקבוצות בהתאמה: בתי המשפט, המשטרה והפרקליטות. ממצא זה תואם את תופעת "התקשורת העוינת היחסית" (relative hostile media effect), המבטאת את נטייתם של צדדים לסכסוך לתפוס את הסיקור התקשורתי כמוטה במיוחד לרעתם, ביחס לגופים אחרים (Gunther et al., 2001), והמהווה פיתוח של תופעת התקשורת העוינת כפי הוצגה לראשונה בידי וולון, רוס ולפר (Vallone, Ross & Lepper, 1985).

אופן ההשפעה של התקשורת על אמון הציבור במערכת המשפט נחלק גם הוא לשלוש תפיסות מרכזיות. בתפיסה הראשונה אוחזים מרבית המשתתפים במחקר, ובהם אנשי מערכת המשפט, הכתבים ומרבית הציבור. הללו העריכו כי סיקור ההליך תורם לירידת אמון הציבור במערכת המשפט, בין משום שהוא עוין, כפי שטענו אנשי מערכת המשפט, ובין משום שהוא משקף את המציאות על אודות התנהלות מערכת המשפט. מנגד, בתפיסה השנייה אוחזים הסנגורים, הסבורים כי הסיקור מחמיא למערכת ותורם לעליית אמון הציבור בה, בין היתר לאור עובדה שהתקשורת נמנעת ממתיחת ביקורת ציבורית לגיטימית על מערכת המשפט. בתפיסה השלישית אוחזים האסירים, שייחסו לסיקור התקשורתי השפעה מועטה, אם בכלל, על אמון הציבור. הם אמנם הסכימו כי האמון במגמת ירידה, אך טענו כי זו תוצאה של התנסות בלתי אמצעית של אזרחים עם המערכת, והיא (הירידה) אינה יציר כפיה של התקשורת. העובדה שהאסירים נטו לייחס לתקשורת השפעה מועטה תואמת את תאוריית התלות במדיה, שהכירה בעובדה שהתנסותו האישית של אדם עולה על השפעות התקשורת עליו. מחקרים נוספים שנערכו הכירו בכך שהתנסות אישית ובלתי אמצעית של אדם היא המעצבת יותר מכול את דעותיו על מוסדות אכיפת החוק (Higgins, Wolfe & Walters, 2009; Tyler, 2001; Tyler & Huo, 2002).

המכנה המשותף לכולם — שוטרים, סנגורים, תובעים, פרקליטים ושופטים — היה ההסכמה הרחבה שהטיית התקשורת בידי אינטרסנטים שונים, יהיו אשר יהיו, היא בגדר השפעה זרה ולא רצויה על מערכת המשפט הפלילי, והיא פוגעת בטוהר ההליך השיפוטי ובאמון הציבור בניקיונו. והנה, על אף הסכמה רחבה זו, הכרת הצדדים ביכולת ההשפעה של התקשורת על דעת הקהל אינה מתירה לאיש מהם להפקיר את השדה התקשורתי פרוץ ולהסתכן בהפסד במערכה על דעת הקהל, גם לא במחיר הפגיעה בהליך.

ממצאים אלה ממחישים את הבעייתיות בסיקור של מוסדות שלטון בכלל ושל מערכת מקצועית כמערכת המשפט בפרט, בעידן זה. כפי שתואר בפרק המבוא, הגישה הרואה בביקורת כלפי מוסדות המדינה חובה של התקשורת היא גישה

רווחת. קשה להניח שמישהו יטען שתפקידה של התקשורת במדינה דמוקרטית מתוקנת הוא להתגייס לטובת מערכות השלטון ולהעלות את קרנן בעיני הציבור. תפקידה זה של התקשורת נדחה בעבר, כשנקבע כי שמירה על עצמאותה ואי-תלותה של התקשורת חיוניות לתפקודה כ"כלב השמירה" של הדמוקרטיה.

הנה כי כן, איש אינו סבור כי התקשורת בעת הזו עצמאית. הכול מסכימים כי סיקור המשפט מגויס, והמחלוקת היחידה היא לטובתו של מי. יהיו אלה המדינה או בעלי אינטרסים כלכליים, עסקיים או פוליטיים באשר הם, התפיסה הרווחת היא כי נעשה שימוש בחופש העיתונות בידי אלו שמנצלים את "זכות הציבור לדעת" כדי להפוך את התקשורת לזירת התגוששות במטרה להשפיע על הציבור ועל מקבלי ההחלטות השונים, וכי בכך פוגעים בהליך המשפטי.

גם אם המציאות המצטיירת היא ברמת התפיסה בלבד, יש לכך משמעות רבה. לפי המודל של גאנתר וסטורי (Gunther & Storey, 2003), האופן שבו נתפסת השפעת התקשורת בעיני אחרים משפיע על התנהלותם של אלה המחזיקים בתפיסות ההשפעה. לפיכך קיים חשש ממשי שהצדדים השונים של ההליך הפלילי ינהלו את עצמם, מקצועית ותקשורתית, על פי האופן שבו הם תופסים את השפעת התקשורת. כך לדוגמה אפשר להעלות על הדעת שגורמים במערכת המשפט יימנעו מחשיפת מידע, או גרוע מכך — יימנעו מקבלת החלטות העשויות להערכתם לפגוע באמון הציבור כלפי המערכת. מאחר שהמערכת משמשת מקור מידע מרכזי ביחס לחלק מן הנושאים המשפטיים בנקודות זמן שבהן טרם נחשפו הנושאים הללו לציבור, החשש מפגיעה בזכות הציבור לדעת מתעצם. מן הצד האחר ובהינתן העובדה כי הסנגורים תופסים את התקשורת כמשפיעה על החלטות מערכת המשפט, אפשר להניח שייעשו מאמצים מצד חלקם להזין את התקשורת בידיעות המקדמות את צורכיהם או את צורכי לקוחותיהם בכוח או בפועל. למעשה, שום צד אינו חסין, על פי התפיסות כאמור, מהתנהלות תקשורתית מניפולטיבית, שמוצע כאן לכנותה "מניפוליטיגציה".

הסכנה הטמונה בתקשורת ש"עושה משפט", בתעקיף (פרפרזה) למונח של פרי (Peri, 2004), שהציע שהתקשורת "עושה פוליטיקה", מועצמת בהיעדר כלים מקצועיים בידיהם של עיתונאים לנהל את המערכה המשפטית באינסטנציה תקשורתית. למעשה התקשורת מתנהלת בזירה שבה תהליכי קבלת ההחלטות באשר להליכים משפטיים, פליליים ואחרים שונים בתכלית השינוי מאלה שבזירה המשפטית: המשפט התקשורתי מתנהל לרוב **כאן ועכשיו**, בבחינת "התקשורת שופטת ומרשיעה", ללא יכולת כלשהי להמתין פרקי זמן ארוכים האופייניים למערכת המשפטית.

דברים אלה מצביעים על חשיבותם של מנגנוני פיקוח ובקרה שיספקו הגנה על הציבור ועל מערכת המשפט עצמה מפני ההשפעה של סיקור אינטרסנטי מכוון

מטרה. וזאת דווקא בתקופה שבה התחרות בין אמצעי התקשורת השונים הגיעה לשיאים חדשים והפכה לזירת התגוששות חריפה במיוחד, רוויה באינטרסים וביצרים. במציאות משפטית שבה כלל הסוב-יודיצה נרמס ברגל גסה (סגל, 1996), וכללי האתיקה העיתונאיים אינם נותנים מענה למורכבות שנוצרה בשטח בעידן המדיה החדשה, נראה כי סדר היום התקשורתי פרוץ לכל דְאלים גְבר, בין אם בשם חופש העיתונות ובין אם בשם אינטרסים לגיטימיים הרבה פחות מכך.

מציאות זו דרבנה את הכנסת לחפש לה פתרונות בדמות חקיקה.[28] עם זאת הצבת מגבלות על התקשורת באמצעות חקיקה ראשית נתפסת בעיני אנשי התקשורת כפגיעה בלתי לגיטימית. כך לדוגמה יוזמה נוספת לחקיקה חדשה[29] שהובאה לאחרונה לכנסת, בניסיון לאזן בין זכות הציבור לדעת ובין ההגנה על תקינות ההליך, נתקלה בהתנגדות נחרצת של נציגי התקשורת בטענם כי מדובר בהפרה בוטה של חופש העיתונות. השאלה הנותרת אפוא — מי בסופו של דבר יגן על זכויות הפרט המופרות ועל טוהר ההליך השיפוטי — חשובה מדי, ואל לה להיוותר ללא מענה.

החשש מהפיכת התקשורת לכלי שרת בידי בעלי דין אינטרסנטיים והחשש ממערכת משפט המתנהלת על פי הלך הרוח בתקשורת מהווים סכנה למשפט ולחברה כאחד. על המשמעות של החדירה התקשורתית לעולם מקצועי האמור להיות נקי מהשפעות זרות, אמר השופט חיים כהן: "ההקשבה להלכי רוח בציבור כלשהו והרדיפה אחרי אמון, סכנה רבה בצדן. כריית האוזן לדעות ולהתרחשויות שמחוץ לאולמי בית המשפט עלולה להסיח דעת השופטים מן האינטרסים המיוחדים והמידיים של בעלי הדין העומדים לפניהם או מבלעדיות הראיות והטענות שבאו לפניהם כדין" (כהן, 2002, עמ' 19).

מחקר זה מחדד את המתח העולה מסיקור נושא מורכב ורווי אינטרסים מנוגדים דוגמת מערכת המשפט ומציף את הצורך בפיענוח ובמציאה של דרכים חדשות לתרגום ליבת המתחים מן הזירה המשפטית והתקשורתית לשיח ציבורי ראוי בזירה התקשורתית. המחקר העלה על פני השטח את הצורך במחקרים עתידיים, שיעסקו בין היתר בבחינת הסיקור עצמו ובקשר בינו ובין מערכת המשפט ואמון הציבור בה.

הערות

1 בהקשר זה חזרו בתי המשפט גם על אמירתו של השופט פרנקפורטר מבית המשפט העליון בארצות הברית בפ"ד *Baker v. Carr* (1961) 369 U.S. 186: "The court's authority is possessed of neither the purse or the sword". מרתק להזכיר כי השופט פרנקפורטר (עוד בטרם התמנה לשיפוט בשנת 1919) היה בין הראשונים לערוך מחקר על אודות

הקשר בין המדיה ובין מערכת הצדק הפלילי. במחקר כמותי שערכו פרנקפורטר ורוסקו (Frankfurter & Roscoe, 1922) נמצא כי הדיווחים העיתונאיים הנרחבים על אודות פשע באוהיו בינואר 1919 הובילו לתוצאות ממשיות באופן שבו פעלה מערכת המשפט הפלילי. כיוון שהציבור האמין כי העיר נמצאת בעיצומו של "גל פשע", נשמעה דרישה לתגובה מהירה וקשה של המשטרה ורשויות העיר. אמנם הרשויות נענו לדרישות אלה, אך הן פעלו להשביע את דרישות ההמון יותר משפעלו לציית להליכים החוקיים. התוצאה הייתה הגברת הסיכוי לעיוות הצדק הפלילי ולהטלת עונשים קשים יותר ביחס לעברות שהתבצעו.

2 הנשיא ברק (כתוארו אז) בבג"ץ 732/84, ח"כ יאיר צבן נ' השר לענייני דתות, פד"י מ(4), 141.

3 קיימים מקרים מיוחדים שבהם חוק סדר הדין הפלילי מתיר למתלונן להגיש קובלנה פלילית פרטית, במקום שהמשטרה החליטה לא לפתוח בחקירה. עם זאת מדובר ברשימה סגורה ומצומצמת של עברות הקבועות בתוספת השנייה של חוק סדר הדין הפלילי, נוסח משולב, תשמ"ב-1982.

4 במסגרת אירועי "עיר ללא אלימות" שהתקיים ביום 10 ביוני 2010, כפי שפורסם באתר חדשות ערוץ 2. נדלה ביום 16 ביוני 2010 מתוך http://www.mako.co.il/news-channel2/ Channel-2-Newscast/Article-4f9710086d22921004.htm

5 הנתונים הוצגו ביום 4 בינואר 2010 במכון הישראלי לדמוקרטיה במסגרת פורום משטרה-חברה.

6 פורסם באתר ynet ביום 25 בינואר 2011:
http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4018579,00.html

7 פורסם באתר Globes ביום 10 בינואר 2011:
http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000614444

8 פורסם באתר ynet ביום 27 בינואר 2010:
http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3840303,00.html

9 http://www.news1.co.il/Archive/001-D-94738-00.html?tag=22-17-35

10 "המשימה שמוטלת כיום על כל המופקדים על המוסדות הדמוקרטיים בישראל היא לאחות את הקרעים, להגביר את האמון במוסדות שלטוניים", אמרה נשיאת בית המשפט העליון דורית בייניש בכינוס הנשיא לדמוקרטיה ביום 3 באוגוסט 2009. נדלה ביום 1 ביולי 2010 מתוך http://www.idi.org.il/events1/Events_The_President's_ Conference/2009/Pages/speach2.aspx

11 דברים שאמרה נשיאת בית המשפט העליון דורית בייניש בכינוס שנערך ביום 10 באוקטובר 2008 במרכז הבינתחומי הרצליה. נדלה ביום 5 במאי 2011 מתוך
http://portal.idc.ac.il/he/main/pages/newsDetails.aspx?idcid=16&idclang=Hebrew

12 כינוס "משפט ותקשורת בישראל" שנערך באוניברסיטת בר-אילן ביום 17 באוגוסט 2010. נדלה ביום 20 ביוני 2011 מתוך http://www1.biu.ac.il/index.php?id=3&pt=20&p id=4&level=1&cPath=4&type=1&news=1081

13 במרס 2011 הורשע הנשיא בעבר משה קצב בשורה של עברות מין, ובהן שתי עברות אונס כלפי עובדות. הפרשייה, שהתחילה בשנת 2006 בתלונה של קצב עצמו על ניסיון סחיטה, הסתעפה מאוד ככל שהתארכה, והחלטות הפרקליטות שהתקבלו במהלך התקופה היו ועודן נתונות לביקורת ציבורית, כגון ההחלטה לחתום עם קצב על הסדר טיעון, שהוא עצמו חזר בו מרצונו בסופו של דבר.

14 בפברואר 2010 נפתח משפטו של ראש הממשלה בעבר אהוד אולמרט בבית המשפט המחוזי בירושלים בגין שורה של עברות מרמה והפרת אמונים. משפטו טרם הסתיים בעת כתיבת דברים אלה.

15 בינואר 2007 הורשע שר המשפטים חיים רמון בעברת מעשה מגונה בכוח.

16 ביוני 2009 הורשע שר האוצר בעבר אברהם הירשנזון בשורה של עברות קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, ונשפט למאסר בן חמש שנים וחמישה חודשים.

17 הסכסוך בין השניים פרץ בשנת 2007 בשל שורת שינויים מוסדיים שתכנן השר, ביניהם שינוי בהרכב הוועדה למינוי שופטים, והדבר נתקל בהתנגדות נחרצת מצד נשיאת בית המשפט העליון.

18 המחלוקת בין פרקליט המדינה ובין שר המשפטים פרצה בנובמבר 2009, לאחר שהפרקליט משה לדור מתח ביקורת על החלטתו של השר יעקב נאמן לפצל את סמכויות היועץ המשפטי לממשלה.

19 בחודש פברואר 2010 פורסם ב"ידיעות אחרונות" כי אורי קורב, סגן פרקליט מחוז ירושלים, אמר לסטודנטים במכללה שבה הוא מלמד כי מרבית השופטים "הם חמורים". אמירה זו הקימה סערה תקשורתית גדולה ותגובות כה קשות נגד קורב מצד השופטים, עד כי פרקליט המדינה נאלץ להשעותו להעמידו לדין משמעתי.

20 במחקרים נמצאו ממצאים סותרים באשר למתאם בין שני סוגי האמון (European social survey, 2002; Uslaner, 1999).

21 לעומת מוסדות שלטון אחרים הזוכים לדירוג גבוה יותר, כגון מערכות ביטחוניות, מערכות בריאות, ביקורת המדינה, מוסד הנשיאות ועוד (ויגודה-גדות ומזרחי, 2010).

22 בהתאם לעקרון אי-התלות בשופטים, הנהוג בישראל והמוסדר בכללי השפיטה (סדרי העבודה של הוועדה לבחירת שופטים, התשמ"ד-1984). עם זאת יש שיטות משפט אחרות שבהן אין זה כך.

23 השתתפות אסירים במחקר אושרה בידי ועדת המחקרים של שב"ס, שהתכנסה לדון בבקשה בנובמבר 2009.

24 העובדה שחלק מן המשתתפים נבחרו בידי ראשי היחידות שבהן הם עובדים מהווה מגבלה; אמנם ראשי היחידות תודרכו מראש בדבר אופן הבחירה, אך מובן כי הבחירה

נתונה להטיה. עם זאת, כפי שציין קפלינגר (Kepplinger, 2007), מנקודת מבט אקדמית עדיף לקבל אינפורמציה מסוימת, הגם שהיא מוגבלת, מאשר לא לקבלה כלל.

25 הראיונות עם השופטים נערכו באישור בכתב מאת נשיאת בית המשפט העליון — כנדרש בהתאם לכללי האתיקה לשופטים, התשס"ז-2007 — אשר ניתן ביום 20 בדצמבר 2009.

26 חלקם עובדים ביותר מכלי תקשורת אחד.

27 להוציא את קבוצת האסירים שלא נדרשה לנושא.

28 ביום 19 ביולי 2011 אושרה הצעת חוק העונשין (תיקון — איסור צילום נפגעי עברה מינית), התש"ע-2010, הקובעת כי ייאסר צילום נפגע או נפגעת של עברות מין ולחלופין מתלוננים או מתלוננות על הטרדה מינית.

29 בימים אלה נדונה בכנסת הצעת חוק ממשלתית — הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 60) איסור פרסום, התש"ע-2010 — המציעה לאסור את פרסום שמו של חשוד בעברה במשך 48 שעות הראשונות.

רשימת המקורות

אדוני, ח' ונוסק, ה' (1997), אני, ישראלי ואזרח העולם: הטלוויזיה בכבלים והשלכותיה על קשרים חברתיים, בתוך ד' כספי (עורך), **תקשורת ודמוקרטיה בישראל**, ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, עמ' 95-115.

אריאן, א', הרמן, ת', לבל, י', פיליפוב, מ', צבן, ה' וקנפלמן, א' (2010), **מדד הדמוקרטיה הישראלית – 2010**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה. נדלה ביום 23 בינואר 2011 מתוך http://www.idi.org.il/Parliament/2009/Pages/2009_63/B/b_63.aspx

ויגודה-גדות, ע' ומזרחי, ש' (2010), **ביצועי המגזר הציבורי בישראל: ניתוח עמדות אזרחים והערכת מצב לאומית, נייר עבודה 10**. נדלה ביום 23 בינואר 2011 מתוך http://poli.haifa.ac.il/~eranv/material_vigoda/NAPPA-IL10.heb.pdf

כהן, ח"ה (2002), הרהורי כפירה באמון הציבור, **המשפט, 14**, 9-20.

לימור, י' וגבל, א' (2002), בעלות צולבת על אמצעי התקשורת: האם באמת יש השפעה על התכנים?, **קשר, 32**, 28-36.

סגל, ז' (1996), **חופש העיתונות – בין מיתוס למציאות**, תל אביב: פפירוס.

סגל, ז', פוקס, ק' ובלס, ת' (2011), השפעת התקשורת על עמדות הציבור במשפטים פליליים: משפטו של הנשיא לשעבר משה קצב כמקרה בוחן, **קשר, 41**, 4-21.

סילברסטון, ר' (2006), **מדוע ללמוד מדיה**, תל אביב: רסלינג.

פלג, ע' ובוגוש, ר' (2010), הגלימה השחורה והעיתונות הצהובה: יחסם של השופטים אל התקשורת בישראל, **מסגרות מדיה, 5**, 13-56.

פרי, י', צפתי, י' וטוקצ'ינסקי, ר' (2007), **האם התקשורת משפיעה לרעה על המורל הלאומי?**, תל אביב: מכון חיים הרצוג. נדלה ביום 13 באוגוסט 2011 מתוך http://www.tau.ac.il/institutes/herzog/mediah.html

רטנר, א' (2010), **מדד שלטון החוק: מחקר אורך, 2000-2010**, חיפה: אוניברסיטת חיפה.

שנער, ד' ומשה, מ' (1997), ריבוי ערוצים והפרטת השידורים בישראל: רטוריקה ומציאות, בתוך ד' כספי (עורך), **תקשורת ודמוקרטיה בישראל**, ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, עמ' 71-96.

Ball-Rokeach, S. J. (1998). A theory of media power and a theory of media use: Different stories, questions and way of thinking origin of media-system dependency: A socio-logical framework. *Mass Communication & Society, 1*(1/2), 5-40.

Ball-Rokeach, S. J. & Jung, J. Y. (2009). The evolution of media system dependency theory. In R. L. Nabi & M. B. Oliver (Eds.), *The Sage handbook of media processes and effects*. Los Angeles: Sage, pp. 531-544.

Bogoch, B. & Holzman-Gazit, Y. (2008). Mutual bonds: Media frames and the Israeli high court of justice. *Law & Social Inquiry*, *33*(1), 53-87.

Bradford, B. & Jackson, J. (2009). *Public trust in criminal justice: A review of the research literature in the United States*. Retrieved June 7, 2010 from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369704

Brown, S. (2003). *Crime and law in media culture*. Buckingham: Open University Press.

Bybee, K. J. (2007). *Bench press: The collision of courts, politics, and the media*. Palo Alto: Stanford University Press.

Caldeira, G. A. (1986). Neither the purse nor the sword: Dynamics of public confidence in the supreme court. *American Political Science Review, 84*, 1209-1226.

Cappella, J. N. (2002). Cynicism and social trust in the new media environment. *Journal of Communication, 52*(1), 229-241.

Cappella, J. N. & Jamieson, K. H. (1996). News frames, political cynicism and media cynicism. *Annals of the American Academy of Political and Social Science, 546*(1), 71-84.

Cappella, J. N. & Jamieson, K. H. (1997). *Spiral of cynicism: The press and the public good*. New York: Oxford University Press.

Caspi, D. & Limor, Y. (1999). *The in/outsiders: The media in Israel*. Cresskill, NJ: Hampton Press.

Citrin, J. & Green, D. P. (1986). Presidential leadership and the resurgence of trust in government. *British Journal of Political Science, 16*(4), 431-453.

Cohen, J., Tsfati, Y., & Sheafer, T. (2008). The influence of presumed media influence in politics: Do politicians' perceptions of media power matter? *Public Opinion Quarterly*, *72*(2), 331-344.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, *94*, S95-S120.

Coleman, J. S. (1993). The rational reconstruction of society. *American Sociological Review, 58*(1), 1-15.

Craig, S. C. (1993). *The malevolent leaders: Popular discontent in America*. Boulder, CO: Westview Press.

Davison, W. P. (1983). The third-person effect in communication. *Public Opinion Quarterly*, *47*, 1-15.

Delhey, J. & Newton, K. (2005). Predicting cross-national levels of social trust: Global pattern or Nordic exceptionalism? *European Sociological Review, 21*(4), 311-327.

Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.

Edelman, L. B., Abraham, S. E., & Erlanger, H. S. (1992). Professional construction of the legal environment: The inflated threat of wrongful discharge. *Law & Society Review, 26*, 47-83.

Eurobarometer 63. Retrieved October 4, 2010 from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63_en.htm

European social survey (2002). Retrieved May 18, 2011 from http://ess.nsd.uib.no/ess/round1/

Fox, R. L., Van Sickel, R. W., & Steiger, T. L. (2007). *Tabloid justice: Criminal justice in an age of media frenzy*. Colorado: Rienner Publishers.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.

Frankfurter, F. & Roscoe, P. (1922). *Criminal justice in Cleveland*. Cleveland: Cleveland Foundation.

Ghanem, S. (1996), Media coverage of crime and public opinion. Doctoral dissertation, University of Texas, Austin.

Gibson, J. L. & Caldeira, G. A. (2009). *Citizens, courts and confirmations: Positivity theory and the judgments of the American people*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gies, L. (2008). *Law and the media: The future of an uneasy relationship*. Abingdon: Routledge-Cavendish.

Gunther, A. C., Christen, C. T., Liebhart, J. L., & Chia, S. C. Y. (2001). Congenial public, contrary press, and biased estimates of the climate of opinion. *Public Opinion Quarterly, 65(3),* 295-320.

Gunther, A. C. & Storey, J. D. (2003). The influence of presumed influence. *Journal of Communication, 53*(2), 199-215.

Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Oxford: Polity Press.

Haltom, W. & McCann, M. (2004). *Distorting the law: Politics, media and the litigation crisis*. Chicago: University of Chicago Press.

Hanitzsch, T. (2011). Trust in public institutions among journalists: Comparative evidence from 18 Countries. Paper presented at *The International Communication Association (ICA) Annual Conference*, Boston.

Hardin, R. (2006). *Trust*. Cambridge: Polity Press.

Healy, T. (2002). The measurement of social capital at an international level. Paper presented at *The Conference on the Measurement of Social Capital*, London. Retrieved July 5, 2011 from http://www.vwl.tuwien.ac.at/hanappi/AgeSo/SecReps/SocialCapitalMEASURES.pdf

Higgins, G. E., Wolfe, S. E., & Walters, N. (2009). Sex and experience: Modeling the public's perceptions of justice, satisfaction, and attitude toward the courts. *American Journal of Criminal Justice*, *34*(1/2), 116-130.

Jamieson, P. W. (1998). Lost in translation: Civic journalism's applicability to newspaper coverage of the US Supreme Court. *Communications and the Law, 20*(1), 1-35.

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1974). Utilization of mass communication by the individual. In J. G. Blumler & E. Katz (Eds.), *The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research*. Beverly Hills, CA: Sage, pp. 19-32.

Kepplinger, H. M. (2007). Reciprocal effects: Toward a theory of mass media effects on decision makers. *The Harvard International Journal of Press/Politics, 12*(2), 3-23.

Kirchheimer, O. (1961). *Political justice*. Princeton: Princeton University Press.

Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2000). *Focus groups: A practical guide for applied research (3th ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Lindolf, T. R. (1995). *Qualitative communication research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Lühiste, K. (2006). Explaining trust in political institutions: Some illustrations fromthe Baltic states. *Communist and Post-Communist Studies, 39*(4), 475-496.

Mair, P. (2006). *Polity skepticism, party failings, and the challenge to European democracy*. Wassenaar: NIAS.

Malleson, K. (1999). *The new judiciary: The effects of expansion and activism*. Brookfield USA, Singapore and Sydney: Ashgate.

Miller, A. H. & Borrelli, S. A. (1991). Confidence in government during the 1980s. *American Politics Quarterly, 19*, 147-173.

Mishler, W. & Rose, R. (2001). What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. *Comparative Political Studies, 34*(1), 30-62.

Mizrahi, S., Vigoda-Gadot, E., & Cohen, N. (2009). Trust, participation and performance in public administration: An empirical examination of health services in Israel. *Public Performance & Management Review, 33*(1), 7-33.

Mizrahi, S., Vigoda-Gadot, E., & Cohen, N. (2010). Trust, participation and performance in welfare supply organizations: The case of the social security institute in Israel. *Public Management Review, 12*(1), 99-126.

Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Moy, P. & Pfau, M. (2000). *With malice towards all? The media and public confidence in democratic institutions*. Westport, CT: Praeger.

Nobles, R. & Schiff, D. (2009). Public confidence in criminal justice: The lessons from miscarriages of justice. *The Howard Journal of Criminal Justice, 48*(5), 461-471.

Norris, P. (1999). Introduction: The growth of critical citizens? In P. Norris (Ed.), *Critical citizens: Global support for democratic governance*. Oxford: Oxford University Press, pp. 1-27.

Nye, P. D., Zelikow, D. P., & King, D. C. (Eds.) (1997). *Why people don't trust governments*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Orren, G. (1997). Fall from grace: The public's loss of faith in government. In J. S. Nye, P. D. Zelikow, & D. C. King (Eds.), *Why people don't trust governments*. Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 77-107.

Patterson, T. E. (1993). *Out of order*. New York: Alfred A. Knopf.

Patterson, S. C. & Caldeira, G. A. (1990). Standing up for congress: Variations in public esteem since the 1960s. *Legislative Studies Quarterly, 15*, 25-47.

Peri, Y. (2004). *Telepopulism: Media and politics in Israel*. Stanford: Stanford University Press.

Pfau, M., Moy, P., Radler, B., & Bridgeman, M. (1998). The influence of individual communication media on public confidence in democratic institutions. *The Southern Communication Journal, 63*(2), 91-112.

Piquero, A. R., Fagan, J., Mulvey, E. P., Steinberg, L., & Odgers, C. (2005). Developmental trajectories of legal socialization among serious adolescent offenders. *The Journal of Criminal Law and Criminology, 96*(1), 267-298.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Sarat, A. & Simon, J. (2003). Cultural analysis, cultural studies and the situation of legal scholarship. In A. Sarat & J. Simon (Eds.), *Cultural analysis, cultural studies and the law: Moving beyond legal realism*. Durham, NC: Duke University Press, pp. 1-36.

Seaton, J. (2005). *Carnage and the media*. London: Allen Lane.

Shaw, G. S. & Brannan, K. E. (2009). The polls trends: Confidence in law enforcement. *Public Opinion Quarterly*, *73*(1), 199-220.

Slotnick, E. & Segal, J. A. (1998). *Television news and the Supreme Court: All the news that's fit to air*. Cambridge: Cambridge University Press.

Surette, R. (2007). *Media, crime and criminal justice: Images, realities, and policies*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Tschannen-Moran, M. & Hoy, W. K. (2000). A multidisciplinary analysis of the nature, meaning, and measurement of trust. *Review of Educational Research, 71*, 547-593.

Tsfati, Y., Cohen, J., & Gunther, A. C. (2011). The influence of presumed media influence on news about science and scientists. *Science Communication, 33*(2), 143-166.

Tyler, T. R. (2001). Public trust and confidence in legal authorities: What do majority and minority group members want from the law and legal institutions? *Behavioral Sciences and the Law, 19*(2), 215-235.

Tyler, T. R. & Huo, Y. (2002). *Trust in the law*. New York: Russell Sage.

Uslaner, E. M. (1999). Trust but verify: Social capital and moral behavior. *Social Science Information, 38*, 29-56.

Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Vallone, R. P., Ross, L., & Lepper, M. R. (1985). The hostile media phenomenon: Biased perception and perceptions of media bias in coverage of the Beirut massacre. *Journal of Personality and Social Psychology, 49*(3), 577-585.

Warren, M. E. (2001). *Democracy and association*. Princeton: Princeton University Press.